

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Ojala, Jari

Title: Taloushistoria : empiiristä historiantutkimusta vai teoreettista yhteiskuntatiedettä?

Year: 2019

Version: Accepted version (Final draft)

Copyright: © Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2019

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Ojala, J. (2019). Taloushistoria : empiiristä historiantutkimusta vai teoreettista yhteiskuntatiedettä?. In P. Karonen (Ed.), Tiede ja yhteiskunta : Suomen Historiallinen Seura ja historiantutkimus 1800-luvulta 2010-luvulle (pp. 224-227). Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia, 1449.

Tietoisku

Taloushistoria: empiiristä historian tutkimusta vai teoreettista yhteiskuntatiedettä? (Jari Ojala)¹

Kahtiajako yhtäältä empiirisen historian tutkimuksen ja toisaalta teoreettisen taloustieteen välillä on sävyttänyt taloushistorian tutkimusta niin Suomessa kuin kansainvälisesti jo yli sata vuotta. Saksalainen ”methodenstreit” alkoi juuri taloushistoriaan painottuneen historian tutkimuksen piiristä. Samoja kaikuja oli nähtävissä 1960–1980-luvuilla uuden taloushistorian nousussa ja sen kotimaisessa kritiikissä kuten yhä tänäkin päivänä vaikkapa liiketoimintahistorian ja taloushistorian välisessä rajanvedossa.

Suomalaisen taloushistorian juuret ovat pitkällä suomalaisen historiatieteen ja myös taloustieteen ytimessä. Varhaiset taloushistorioitsijat toteuttivat omalla tavallaan snellmanilaista ideaa Suomen tutkimisesta: kun ei varsinaista valtiota ollut, niin tutkittiin yhteiskuntaa ja taloutta. Vaikutteet löytyivät Saksan taloustieteen historiallisesta koulukunnasta. Näin historian tutkijoiden piirissä sai alkunsa suomalainen taloustieteen tutkimus. Historiantutkijoista saksalaisen taloustieteen historiallisen koulukunnan vankkoja edustajia olivat Yrjö Sakari Yrjö-Koskinen, Johan Richard Danielson-Kalmari sekä Ernst Gustaf Palmén, joka oli ryhmästä ehkä selkeimmin nykikäsittein ymmärrettävissä taloushistorioitsijaksi. Danielson-Kalmarin ja Palménin oppilaista esimerkiksi Ernst Nevanlinna siirtyikin myöhemmin taloustieteeseen samoin kuin J. H. Vennola.

Esimerkiksi Yrjö-Koskinen oli aikanaan perustamassa Kansantaloustieteellistä yhdistystä, ja valtaosa yhdistyksen alkuvaiheen aktiivijäsenistä oli joko historian tutkijoita tai saksalaisen historiallisen koulukunnan oppeja kannattavia taloustutkijoita. Kuvaavaa on, että ainoastaan kaksi kahdestakymmenestä taloustieteen väitöskirjasta vuosilta 1859–1917 ei käyttänyt tutkimusotteenaan historiallisia menetelmiä.

Mikäli ala määritellään ahtaasti pysyvien oppituolien mukaan, vakiinnutti Suomen taloushistoria asemansa vasta vuosituhannen vaihteessa, kun sekä Helsingin valtiotieteellisen tiedekunnan että Jyväskylän humanistisen tiedekunnan taloushistorian apulaisprofessorit muutettiin täysiksi professuureiksi. Käytännössä taloushistoriaa oli kuitenkin harjoitettu yhtenäisenä jatkumona 1800-luvun saksalaisen koulukunnan perinnöllä. Vuonna 1906 perustettiin taloustieteen professuuri filosofiseen tiedekuntaan ja ensimmäiseksi oppituolin haltijaksi nimitettiin Vennola. Yrjö Jahnssoon puolestaan nimitettiin vuonna 1911 Teknillisen korkeakoulun kansantaloustieteen professoriksi; hän profiloitui taloudellisen ajattelun historian tutkijana.

Taloushistoria oli koko 1900-luvun kenties yksi ”yhteiskuntatieteellisimmistä” historian osa-alueista. Tämä näkyi valituissa aiheissa ja niiden käsittelyssä. Väestöä, yhteiskuntaryhmiä ja agraaria yhteiskuntaa tutkittiin otteella, jossa korostui sosiologinen (ja sosiaalihistoriallinen) ote. Pohjalla oli kuitenkin vahva historiallinen empiirinen traditio, joka näkyy vaikkapa Väinö Voionmaan, Eino Jutikkalan ja myöhemmin Pentti Virrankosken sekä heidän oppilaidensa töissä. Tilastoja hyödynnettiin sinänsä, tilastollisia menetelmiä kuitenkin

¹ Keskeistä aihepiiriin kirjallisuutta: Ahvenainen 1983, 379–398; Tommila 1989; Peltonen, Matti 1990, 134–136; Haapala 1993; Tamminen 1994; Heikkinen - Heinonen - Kuusterä - Pekkarinen 2000; Hjerpe 2002, 101–102; Peltonen, Matti 2002, 35–43; Ojala 2003, 138–145; Haapala 2009, 70–82; Lähteenmäki 2014b; Ojala - Sogner 2015, 213–214; Ojala - Hemminki - Nevalainen 2016, 179–188; Ojala 2017.

pidättyvämmiin. Suomessa taloushistoria onkin usein ollut luonnollinen osa Suomen historian tutkimusta, josta myös esimerkiksi mittava *Suomen taloushistoria* -teossarja (I–III, 1980–1983) on vahva osoitus.

Taloustieteen anglo-amerikkalaistuminen ja uudet virtaukset (”uusi taloushistoria” eli *kliometria*) eivät kuitenkaan saaneet tukevaa jalansijaa suomalaisessa taloushistorian tutkimuksessa ennen 1970-lukua. Suomalainen taloustiede eriytyi historiallisista juuristaan viimeistään 1930-luvulla uusklassisen taloustieteen läpimurron myötä.

Suomen Pankin rahoittama kasvututkimusprojekti siirsi omalta osaltaan suomalaisen taloushistorian painopistettä (takaisin) taloustieteeseen. Suomen talouskasvua ja rakennemuutosta selittävä kasvututkimus oli myös ”uuden taloushistorian” tärkein kansainvälinen projekti, jossa kuitenkin ei sovellettu kovinkaan syvällisesti tilastollisia menetelmiä. Suomessa kasvututkimuksen parissa työskentelivät muun muassa Riitta Hjerpe, Sakari Heikkinen ja Erkki Pihkala. Kasvututkimusprojektin pitkistä aikasarjoista on tullut suomalaisen yhteiskuntatutkimuksen perusaineistoa, johon viitataan myös julkisessa keskustelussa toistuvasti. Sosiaalihistoriallisempien teemojen parissa puolestaan operoivat esimerkiksi Sven-Erik Åström, Yrjö Kaukiainen, Kari Pitkänen ja Ilkka Nummela.

Pohjoismaiselle taloushistorialle on tyypillistä ollut valtion ja politiikan tutkiminen osana talouden kehitystä, millä on selitetty muun muassa hyvinvointiyhteiskuntien kehittymistä. Tässä yhteydessä on tutkittu myös esimerkiksi eturyhmien toimintaa ja kartelleja. Tällä alueella ovat profiloituneet esimerkiksi Markku Kuisma, Susanna Fellman, Juha-Antti Lamberg ja Niklas Jensen-Erikseen – ja varhaisempaa poliittista taloushistoriaa tutkinut Petri Karonen. Teknologiahistoria on kansainvälisesti oma tutkimusalueensa, jolla on liittymäkohtia taloushistoriaan – Suomessa alueella on vaikuttanut ennen muuta Timo Myllyntaus.

Suomessa suhtauduttiin pitkään varsin kriittisesti uuden taloushistorian turhan matemaattiseksi koettuihin lähestymistapoihin. Toisaalta historiallinen lähestymistapa ei koskaan hävinnyt sen enempää maailmalta kuin Suomestakaan. Useat suomalaiset taloushistorian tutkijat, kuten vaikkapa Jyväskylän yliopiston professori Jorma Ahvenainen, ovat saaneet laajasti tunnustusta maailmalla empiirisesti vahvoista tutkimuksistaan.

Harppaus Suomen taloushistorian kansainvälistymiseen oli *Scandinavian Economic History Review* (SEHR) -lehden perustaminen vuonna 1952. Perustamisessa professori Eino Jutikkalan rooli oli keskeinen. Lehden käytännön toiminnan organisoimiseksi perustettiin samaan aikaan myös Suomen taloushistoriallinen yhdistys samoin kuin pohjoismaainen talous- ja sosiaalhistorian yhdistys, joka yhä on SEHR:n omistaja.

Suomen taloushistorian tutkimus ja opetus on kansainvälisten esikuviansa mukaisesti operoinut taloustieteen ja historiantutkimuksen välillä. Viime aikoina keskeiseksi vaikuttajaksi on noussut myös kauppatieteellinen organisaatiotutkimus. Suomessa taloushistorian tutkimus on keskittynyt historiantutkimuksen yksiköihin humanistisiin tiedekuntiin sekä Helsingissä valtiotieteelliseen tiedekuntaan. Suomen taloushistorian tutkimukselle onkin tyypillistä kiinnittyminen vahvaan historiaempiriseen perinteeseen; tämä näkyy vaikkapa Turun, Jyväskylän ja Helsingin yliopistojen taloushistorian tutkimuksessa. Viime vuosina kiinnostus talous- ja liiketoimintahistoriaa kohtaan on kasvanut talous- ja kauppatieteilijöiden parissa. Organisaatiotutkimuksessa on kansainvälisessä keskustelussa puhuttu jopa ”historiallisesta käänteestä”, vaikka käytännössä talous- ja kauppatieteissä historia on kuitenkin vielä toistaiseksi marginaaliala.

Suomalainen taloushistorian kenttä on pieni, joskin kansainvälisesti aktiivinen. Ero naapurimaahan Ruotsiin on huikea. Esimerkiksi 2017 lokakuussa Ruotsin taloushistorian päivillä oli liki yhtä paljon osanottajia ja sessioita kuin samaan aikaan Suomessa järjestetyillä historian tutkimuksen päivillä. Ruotsi tosin on taloushistorian suurmaa myös kansainvälisesti. Suomessa ollaan kuitenkin varsin aktiivisia ja esimerkiksi taloushistorian aihepiirejä käsitteleviä väitöskirjoja valmistuu enemmän kuin vaikkapa Norjassa ja Tanskassa.

Monissa maissa taloushistoria on joutunut viime vuosina taistelemaan olemassaolostaan, kun taas Suomessa tilanne on oikeastaan päinvastainen. Taloushistorian professuurien määrä ei ole Suomessa vähentynyt, vaan pikemminkin määrä on kasvanut. Mutta taloushistorian sisäisessä rakenteessa niin meillä kuin muualla on tapahtunut merkittävä muutos: painopiste on siirtynyt liiketoimintahistoriaan. Samoin teknologian historian tutkimus on vahvistunut uusien oppituolien myötä.